

VERENIGING VOOR
KERKRENTMEESTERLIJK
BEHEER IN DE PKN

ZORG VOOR HET ORGEL
binnen de Protestantse Kerk
in Nederland

*Dit is een uitgave van de Commissie Orgelzaken voor
de Protestantse Kerk in Nederland.*

Inhoud

Inleiding	3
Doel van brochure	3
Belang van gestructureerde aanpak	4
De belanghebbenden bij een orgelproject	5
De diverse trajecten	7
Wat doet de COZ verder nog?	9
Een stukje geschiedenis	10
Wegwijzer (instanties en adressen)	11
Bijlage 1	
Relevante aspecten bij vervolgstappen met een orgeladviseur	15
Bijlage 2	
Stroomschema orgeladvies	19

De Commissie Orgelzaken is een commissie van de Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer (VKB).

Inleiding

De lofzang gaande houden in de gemeenten, daarbij speelt muziek een grote rol. Het zingen van gemeente, koor, cantorij of zanggroep is daarin niet weg te denken. Maar evenmin de bespeling van muziekinstrumenten.

In onze kerkelijke traditie heeft het kerkorgel een grote plaats. Het orgel is een omvangrijk en complex instrument dat veel zorg nodig heeft. Het orgel is niet een persoonsgebonden instrument, zoals een fluit, viool of gitaar.

Een (monumentaal) kerkorgel maakt deel uit van het interieur en de inventaris van een kerkgebouw. De kerkelijke gemeente is meestal de eigenaar van het orgel. Omdat het orgel plaatsgebonden is zijn het de kerkrentmeesters die verantwoordelijk zijn voor beheer en onderhoud, uiteraard in samenspraak met de bespelers.

Doel van de brochure

Deze brochure is bedoeld om eigenaars van een - al dan niet monumentaal - kerkorgel binnen de Protestantse Kerk in Nederland in staat te stellen om te bepalen bij wie zij moeten zijn voor hun orgelzaken.

Waarover spreken we bij 'orgelzaken', welke dienstverlening bestaat er, wat zijn de adressen en welke procedures komen er aan de orde?

De Commissie Orgelzaken voor de Protestantse Kerk in Nederland (COZ) speelt een belangrijke rol in de orgeladvisering binnen de Protestantse Kerk. De COZ biedt deze overzichts informatie aan.

Gericht op de kerkrentmeesters

De kerkrentmeester is degene die in een bepaalde situatie optreedt betreffende het kopen, bouwen, verbouwen, uitbreiden, onderhouden, restaureren, verplaatsen, afbreken of verkopen van een kerkorgel.

In ordinantie 11-1 van de kerkorde van de Protestantse Kerk is bepaald dat de zorg voor de vermogensrechtelijke aangelegenheden van de gemeente bij de kerkenraad berust. De kerkenraad vertrouwt de verzorging van de vermogensrechtelijke aangelegenheden van de gemeente van niet-diaconale aard toe aan het college van kerkrentmeesters. De kerkrentmeester treedt dan ook op als beheerder/eigenaar van het orgel.

Relatie met het beleidsplan

De kerkenraad is verantwoordelijk voor de zorg voor de vermogensrechtelijke aangelegenheden, zo lezen we in het voorgaande gedeelte. Daardoor zal hij betrokken zijn bij het vast te stellen beleid op dit terrein. In ordinantie 11-1-3 lezen we daarover:

"Het college van kerkrentmeesters en het college van diakenen stemmen hun beleid af op het beleid van de kerkenraad inzake het gehele leven en werken van de gemeente."

De kerkrentmeesters kunnen dit het beste doen door ervoor te zorgen dat het beleid ten aanzien van de kerkmuziek opgenomen wordt in het beleidsplan van de plaatselijke gemeente. Dit is ook als zodanig voorgeschreven in de generale regeling kerkmusici. In artikel 2.2 staat:

"De kerkenraad stelt, in het kader van de vaststelling van het beleidsplan als bedoeld in ordinantie 4-8-5, tevens het beleid ten aanzien van de – in de gemeente gewenste – kerkmuziek vast."

Kerkmuziek heeft een breder perspectief dan alleen de orgels, maar zal ook zaken omvatten als het adviseren, respectievelijk besluiten met betrekking tot aanschaf, onderhoud en beheer en gebruik van de instrumenten.

Relatie met de begroting

Het kerkorgel is een kostbaar en waardevol onderdeel van de inventaris van de kerk. Het is verstandig om voor onderhoud en restauratie geld te reserveren in de begroting van de kerkelijke gemeente. In de praktijk komt het nog wel eens voor dat er wel geld gereserveerd wordt voor het kerkgebouw, maar niet voor het kerkorgel. Dit kan leiden tot een situatie waarin een orgel volkomen onbespeelbaar raakt. Daarom is het bijvoorbeeld belangrijk om het orgel indien het een monumentale status heeft ook mee te nemen in de aanvraag voor onderhoudssubsidie. Vergeet daarom uw orgel niet op te nemen in uw meerjaren-onderhoudsplan. Zo kunt u zoveel mogelijk voorkomen dat verborgen gebreken na verloop van tijd zich voordoen.

Belang van een gestructureerde aanpak van een orgelproject

Voor kerkrentmeesters is het niet altijd helder hoe een orgeltraject aangepakt moet worden. Kenmerkend voor een orgeltraject is het aantal aspecten dat met elkaar in harmonie gebracht moet worden. Zo moet er rekening worden gehouden met de functie van het orgel in de eredienst, met de (artistieke) wensen van de organisten. Er zijn technische aspecten. Soms is de akoestiek of het klimaat een aandachtspunt en altijd moet er rekening gehouden worden met de financiële mogelijkheden van de kerkelijke gemeente. Als het orgel ook nog een monumentale status heeft, zijn er nog andere zaken waarmee rekening moet worden gehouden. Daarnaast is er verschil tussen nieuwbouw, uitbreiding en technisch herstel en restauratie van een orgel.

De aanleiding om bij een bestaand orgel een orgeltraject te starten betreft meestal één of meer van de volgende punten:

- > technische mankementen
- > klanktechnische onvolkomenheden
- > akoestische problemen
- > wensen van de bespelers
- > voorstellen van orgelbouwers

Het vinden van de juiste weg vereist een gestructureerde aanpak. Dat lijkt een open deur, maar vaak wordt er begonnen met het aanvragen van offertes bij orgelbouwers. Wanneer zonder restauratieplan of zonder bestek offertes voor herstel worden aangevraagd bij meerdere orgelmakers, kunnen de offertes inhoudelijk behoorlijk verschillen. Iedere orgelmaker kan dan de herstelwerkzaamheden op zijn eigen wijze interpreteren. Het beoordelen van de verschillende offertes is dan in feite appels met peren vergelijken. Het is daarom belangrijk dat er eerst behoorlijk onderzoek wordt gedaan en dat het pakket van eisen en wensen vooraf goed wordt vastgesteld (zie bijlage 1 voor alles wat van belang kan zijn bij een goede inventarisatie).

Wanneer is vastgesteld dat werkzaamheden moeten plaatsvinden en deze het kleine onderhoud te boven gaan, is het noodzakelijk om een restauratie- of onderhoudsplan op te laten stellen en op basis daarvan offertes aan te vragen.

Overgaan tot aanbesteding of niet?

Om bij de beoordeling van de offertes de objectiviteit te waarborgen is het wenselijk om de uitgebrachte offertes tegelijkertijd te openen in aanwezigheid van de adviseur (als die daarbij betrokken is). Als de offertes eenmaal geopend zijn, kan worden gesproken over de gunning van het werk. Net als in andere branches geldt hier dat de laagste offerte niet per definitie de beste is.

Bij het besluiten over de aard van werkzaamheden en de gunning van het werk kan een adviseur van dienst zijn. Soms zijn de wensen van de bespelers bijvoorbeeld niet verenigbaar met de technische structuur en het artistieke kader van een orgel. In dat geval kan beter worden afgezien van de werkzaamheden en kan worden volstaan met het voeren van een verantwoord onderhoudsbeleid.

Rekening houden met randvoorwaarden

Belangrijk is de financiële armslag van uw gemeente. Soms kan uitvoering van niet noodzakelijke wensen achterwege blijven of worden uitgesteld. Het kan in bepaalde situaties verstandig zijn om een project in delen uit te voeren, waardoor de uitgaven meer kunnen worden gespreid.

Bij een monumentaal orgel moet overeenkomstig de regelgeving van de overheid worden gewerkt. Hierbij speelt de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) een belangrijke rol.

De belanghebbenden bij een orgelproject

In uw orgelproject zijn diverse belanghebbenden te onderscheiden. We lopen ze achtereenvolgens langs. Iedere belanghebbende heeft eigen taken en verantwoordelijkheden. Onderstaand volgt een korte typering van de diverse belanghebbenden bij een orgelproject.

De opdrachtgever

Opdrachtgever is het college van kerkrentmeesters. Het college treedt namens de kerkelijke gemeente op als eigenaar/beheerder van het orgel en verstrekt uit dien hoofde de opdrachten aan de COZ, de orgelbouwer en de orgeladviseur. Het college van kerkrentmeesters is verantwoordelijk voor een goed uitgevoerd project, waarin rekening is gehouden met de diverse eisen.

De orgeladviseur

De orgeladviseur is zelfstandig ondernemer. Hij heeft tot taak de opdrachtgever bij te staan, te adviseren en toezicht te houden tijdens de voorbereiding en de uitvoering van het werk. Hij ziet toe op de (tijdige) oplevering en draagt zorg voor de keuring van het uitgevoerde werk. Bij de eindkeuring worden de bevindingen in een rapport vastgelegd. De adviseur heeft ook een stimulerende rol door mogelijkheden onder de aandacht te brengen en een goede sfeer te scheppen tussen de diverse partijen.

Orgeladviseurs kunnen geheel op zichzelf werken, maar er is een aantal adviseurs dat gelieerd is aan de COZ. Alle aan de COZ gelieerde orgeladviseurs zijn gecertificeerd.

Doel van de certificeringsregeling is het waarborgen van de kwaliteit van de orgeladviseurs en het onder de aandacht brengen van deze specialistische beroepsgroep. Daarnaast wil de regeling de deskundigheid binnen de beroepsgroep stimuleren.

De meeste orgeladviseurs zijn lid van het College van Orgeladviseurs Nederland (CvON). Bij dit college zijn personen aangesloten die zich bezighouden met het verstrekken van adviezen bij het bouwen, restaureren, renoveren en onderhouden van orgels. Er is een gedragscode die ten doel heeft om het gedrag en de bedrijfsuitoefening van een lid van het CvON in het maatschappelijk verkeer te bepalen, in het bijzonder ten opzichte van opdrachtgevers, orgelbouwers en collega-adviseurs. Meer informatie is te vinden op de website www.cvon.nl.

De orgelbouwer

In Nederland zijn enige tientallen orgelbouwers actief. Dit betreft een aantal kleine bedrijven en enkele grotere ondernemingen. Een aantal orgelbouwers is aangesloten bij de Vereniging van Orgelbouwers in Nederland (VON). Bij deze vereniging zijn bedrijven aangesloten die zich bezighouden met het vervaardigen, restaureren, renoveren en onderhouden van orgels.

De VON verzorgt een stuk standaardisatie in de werkwijze van de leden. Zaken als een gedragscode en algemene leveringsvoorwaarden zijn dan ook beschikbaar.

De doelstelling van de gedragscode is om het gedrag en de bedrijfsuitoefening van een lid van de VON in het maatschappelijk verkeer te bepalen, in het bijzonder ten opzichte van opdrachtgevers en adviseurs en de medeleden van de VON. In de gedragscode komen we dan ook zaken tegen als het schriftelijk vastleggen van de afspraken en nadere afspraken met de opdrachtgever. Ook het uitbrengen van offertes staat in de gedragscode.

Een ander belangrijk document voor de opdrachtgever is het document met de algemene leveringsvoorwaarden. In deze algemene leveringsvoorwaarden staan onder meer artikelen over de volgende onderwerpen: offertes, uitvoering en oplevering, keuring, eigendom en risico, wanprestatie, verzekering, betaling, prijs- en loonkostenwijzigingen, garantie en arbitrage.

De actuele tekst van de genoemde documenten kunt u inzien en downloaden op de website van de VON. Zie: www.orgelbouwers.nl.

Naast de Nederlandse orgelbouwers worden soms ook buitenlandse orgelbouwers ingeschakeld. Indien u tot zaken wilt komen met een orgelbouwer die geen lid is van de VON, dan is het zeer belangrijk om zelf goede afspraken te maken over de onderwerpen waarover de VON met de leden afspraken gemaakt heeft.

De procesbewaker – de COZ

De Commissie Orgelzaken (COZ) is een commissie van de VKB en geeft advies aan colleges van kerkrentmeesters op welke wijze zij het beste met hun kerkorgel kunnen omgaan. Meer inhoudelijke informatie hierover vindt u verderop in deze brochure onder het kopje 'Inschakeling van de COZ'.

De COZ heeft geregeld overleg met de aan haar gelieerde orgeladviseurs over de orgelprojecten binnen de Protestantse Kerk in Nederland. Daarnaast vindt overleg plaats met de CvON, de VON en de RCE. De COZ heeft ook tot taak om te bewaken of alle procedures op een correcte wijze zijn gevolgd en kan waar nodig gevraagd of ongevraagd advies geven.

De vergunningverlener – de burgerlijke gemeente

Wanneer er werkzaamheden worden verricht aan een monumentaal orgel kan het zijn dat de burgerlijke gemeente hiervoor een vergunning moet verlenen. Het is daarom noodzakelijk om de burgerlijke gemeente vooraf te raadplegen of de betreffende werkzaamheden vergunningplichtig zijn.

De toezichthouders – de kerk (het CCBB) en de RCE

De toezichthouder namens de Protestantse Kerk in Nederland is het Classicaal College voor de Behandeling van Beheerszaken (CCBB). Namens het Rijk is de RCE betrokken waar het monumentale van rijkswege beschermde orgels betreft. In het kopje 'De Monumentenroute' en 'De Toezichtroute' wordt verder inhoudelijk op de rol van de toezichthouders ingegaan.

Vormen van begeleiding

Het bovenstaande maakt duidelijk dat er voor de daadwerkelijke start van een orgelproject behoefte is aan beeldvorming ten aanzien van de uitgangspositie en de diverse mogelijkheden. Dat in beeld brengen is nodig om als eigenaar een gefundeerde mening te kunnen vormen en goede besluiten te kunnen nemen.

De COZ adviseert dan ook om, voordat het daadwerkelijke orgelproject gestart wordt, te beginnen met een zogenaamde 'Beknopte inspectie'. De rapportage bevat een beknopte beschrijving van de zichtbare conditie van het instrument en van de globale (klank)technische indruk. Daarnaast zijn er aanbevelingen voor vervolgstappen. Gezien het karakter van het 'Beknopte inspectie'-rapport is deze rapportage echter niet geschikt als basis voor een offerte.

De diverse trajecten

We laten nu de verschillende trajecten van advies en begeleiding de revue passeren. We onderscheiden de volgende:

- > 'Beknopte inspectie'
- > Begeleidingstraject door de COZ
- > De Monumentenroute
- > De Toezichtroute

'Beknopte inspectie'

De 'Beknopte inspectie' heeft ten doel om de uitgangspositie in beeld te krijgen en aanbevelingen te doen voor vervolgstappen. De 'Beknopte inspectie' wordt op aanvraag van uw kerkelijke gemeente geleverd door de COZ. De

'Beknopte inspectie' wordt uitgevoerd door een door de COZ daartoe aangewezen orgeladviseur. De bevindingen worden vastgelegd in een inspectierapport.

Het 'Beknopte inspectie'-rapport wordt als regel binnen drie maanden toegezonden aan de opdrachtgever. Bij overschrijding van deze termijn wordt dit tijdig gemeld. Zaken die in het rapport aan de orde komen zijn onder andere een korte historische beschrijving van het instrument, de vraagstelling, een beschrijving van de technische conditie, een beschrijving van de klanktechnische conditie en een aanbeveling voor de te nemen vervolgstappen.

Begeleidingstraject door de COZ

Het begeleidingstraject door de COZ heeft ten doel om tijdens de uitvoeringsfase betrokken te blijven bij de voortgang van het orgelproject en het na afloop te evalueren. De opdrachtgever krijgt een gesprekspartner vanuit de COZ toegewezen, die zich gedurende de uitvoering van de werkzaamheden laat informeren en beschikbaar is voor informatie en/of advies.

De COZ kan indien nodig bemiddelen bij gerezen spanningen en/of conflicten.

De COZ zal het projectplan/restauratieplan van de orgeladviseur voorleggen aan het CCBB, als er sprake is van de toezichtroute (veelal bij beschermde monumentale orgels).

Wat kost de dienstverlening van de COZ?

De COZ brengt een vast bedrag in rekening voor het uitbrengen van een Beknopte inspectie. Het bedrag is op dit moment (2019) € 200,- excl. BTW.

Bij begeleiding vanuit de COZ is de inzet van bestuursleden kostenloos. Wel kunnen reiskosten door de VKB in rekening worden gebracht.

De Monumentenroute

Is uw orgel een beschermd rijksmonument of wordt een orgel geplaatst in een monumentaal kerkgebouw, dan heeft u tevens de monumentenroute te gaan. Zo niet, dan kunt u dit gedeelte overslaan.

Bij monumentale van rijkswege beschermde orgels bestaat de mogelijkheid tot het aanvragen van onderhoudssubsidie. Hiervoor geldt de Subsidieregeling instandhouding monumenten (afgekort: Sim). Aanvragen in het kader van deze regeling kunnen ieder jaar worden ingediend tussen 1 februari en 31 maart bij de RCE. De instandhoudingssubsidie is bestemd voor reguliere onderhoudskosten op basis van een 6-jarig onderhoudsplan. Vanaf 2019 bedraagt de subsidie maximaal 60% van de subsidiabele kosten. Eerder was dat 50%; lopende subsidieaanvragen houden het percentage van 50%.

De RCE beoordeelt de subsidieaanvragen, wijst ze toe (of af) en verdeelt het beschikbare budget. Het geld wordt uitgekeerd in jaarlijkse voorschotten. Afhankelijk van de hoogte van de verleende subsidie stelt de RCE na 6 jaar de subsidie vast aan de hand van een verantwoording.

Het Restauratiefonds van de RCE zorgt voor de daadwerkelijke uitbetaling van de voorschotten en de verrekening met de uiteindelijk vastgestelde subsidie.

Voor het verbouwen of restaureren van een gebouwd rijksmonument is in veel gevallen een omgevingsvergunning nodig. Dat geldt dus ook voor een orgel met een monumentale status. De burgerlijke gemeente is bij bepaalde ingrepen verplicht om advies te vragen aan de RCE alvorens zij een vergunning afgeeft. Bij twijfel of bepaalde

werkzaamheden vergunningplichtig zijn, is het aan te bevelen om hier navraag naar te doen bij de burgerlijke gemeente.

De subsidiebudgetten voor restauratieprojecten zijn enkele jaren geleden overgeheveld van het Rijk naar de Provincies. Iedere provincie kent zijn eigen beleid ten aanzien van het al dan niet toekennen van restauratiesubsidies voor orgelprojecten.

De Toezichtroute

Toezicht op kerkelijke bezittingen heeft als doel het behoud en de overlevering aan volgende generaties van datgene wat uit oogpunt van architectuur, kunst of historie van bijzondere waarde is en als zodanig gerekend wordt tot het cultuurbezit van ons land en onze kerk.

De filosofie achter het nieuwe toezicht in de Protestantse Kerk in Nederland is: 'toezicht op maat'. Kerkelijke gemeenten die de zaken op orde hebben, krijgen met minder toezicht te maken dan gemeenten die bijvoorbeeld geen begroting en/of jaarrekening inzenden (wat overigens niet ter vrije beoordeling is).

In de Protestantse Kerk in Nederland ligt het toezicht bij de het Classicale College voor de Behandeling van beheerszaken (CCBB).

In ordinantie 11-7-3 lezen we:

"Het college van kerkrentmeesters is eerst na voorafgaande toestemming van het classicale college bevoegd tot het aangaan van rechtshandelingen betreffende het op ingrijpende wijze verbouwen, uitbreiden of restaureren, verkopen of op andere wijze vervreemden, bezwaren en afbreken van een kerkgebouw of een orgel van cultuurhistorische of architectonische waarde en het verkopen of op andere wijze vervreemden en bezwaren van voorwerpen van oudheidkundige, historische of kunstwaarde."

In ordinantie 11-9 wordt verder ingegaan op de situaties waarin ook voorafgaande toestemming nodig is voor alle orgels. Dat zal in de regel het geval zijn als een gemeente de begroting en de jaarrekening niet ingezonden heeft.

In ordinantie 11-22-1 staat het volgende:

"Inzake het aankopen, bouwen, verbouwen, uitbreiden, restaureren, verkopen of afbreken van een gebouw of een orgel, als bedoeld in artikel 7-3, spreekt het classicale college zich eerst uit nadat het ter zake advies heeft gekregen van door of namens de generale synode aangewezen deskundigen."

Tot deze deskundigen behoren de gecertificeerde orgeladviseurs die aan de COZ gelieerd zijn.

Het is belangrijk om uw CCBB te raadplegen voor de actuele, precieze regels.

Wat doet de COZ verder nog?

Naast de rechtstreekse dienstverlening van de 'Beknopte inspectie' en het begeleidingstraject heeft de COZ ook nog andere taken: ze behartigt belangen en ze fungeert als kennisinstituut.

De belangenbehartiging vindt onder andere plaats door overleg met koepels (orgelbouwers, orgeladviseurs, RCE), maar ook ligt er een taak voor bemiddeling bij problemen. De COZ rekent het tevens tot haar taak in dezen gevraagd en ongevraagd advies te geven. Onder kennisinstituut vallen zaken als algemene voorlichting over regelgeving, procedures en subsidiemogelijkheden.

De VKB biedt plaatselijke kerken en gemeenten de mogelijkheid hun kerkorgel te koop aan te bieden. Deze activiteit draagt de naam 'Orgelbank' en kunt u vinden op de website www.kerkmarkt.nl.

Veel gestelde vragen

< Kan ik niet zonder de bemoeienis van de COZ?

> Bij een monumentaal orgel dient de COZ altijd ingeschakeld te worden, voor men aan de slag kan. Bij bijvoorbeeld een nieuwbouwproject kan het formeel wel zonder de COZ, maar het is raadzaam de COZ toch in te schakelen. Eigenaars kunnen zonder grote kosten hun voordeel doen met de dienstverlening en expertise zoals eerder genoemd.

< Hoe weet ik of mijn kerkorgel een monument is?

> Dit is te vinden in het monumentenregister van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed op de website: www.monumentenregister.cultureelerfgoed.nl

Een klein stukje geschiedenis

Reeds enkele jaren voordat de COZ daadwerkelijk kon starten, heeft het hoofdbestuur van de Vereniging van Kerkvoogdijen het moderamen van de generale synode van de Nederlandse Hervormde Kerk aangeboden om de op beheer gerichte orgeladvisering over te nemen. Het moderamen reageerde daar destijds niet onwelwillend op. Dat gold eveneens voor de Orgelcommissie der Nederlandse Hervormde Kerk.

Toen de eenwording van de bovenplaatselijke arbeidsorganisaties Samen op Weg gestalte kreeg, kwam de weg vrij voor een verbreding van het initiatief van de Vereniging van Kerkvoogdijen. Zo werd, samen met het Landelijk Verband van Commissies van Beheer en met het verzoek aan de Evangelisch-Lutherse Kerk om medewerking te verlenen, in 1999 een Commissie Orgelzaken i.o. ingesteld.

Een en ander leidde vervolgens tot overleg met de Orgelbouwadviescommissie van de Gereformeerde Kerken in Nederland, met de orgelbouwadviseurs, de Generale Raad voor Kerkopbouw, Theologie en Opleiding, de Generale Raad voor Facilitaire Zaken en de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschappen en Monumenten.

Dit heeft de basis gelegd voor een vruchtbare samenwerking tussen – met behoud van ieders positie en verantwoordelijkheid – de Protestantse Kerk in Nederland enerzijds en de verenigingen die de belangen van beheerders op plaatselijk vlak behartigen anderzijds.

Op 15 september 2001 kon de Commissie Orgelzaken voor de Samen op Weg-kerken dan ook officieel van start gaan. Het is goed om daarbij op te merken dat de positie van de orgelcommissies door de tijd heen veranderd is. Was de Orgelcommissie der Nederlandse Hervormde Kerk (Hervormde Orgelcommissie) in de kerk ingebed als toezichthouder, de orgelbouw-adviescommissie van de Gereformeerde Kerken in Nederland was voortgekomen uit de organisten. De nu actieve COZ heeft haar bedding in het beheer.

Wegwijzer

Commissie Orgelzaken voor de Protestantse Kerk in Nederland (COZ)

Bezoekadres:
p/a bureau VKB
Vrieseweg 82
3311 NX Dordrecht

Correspondentieadres:
Postbus 176
3300 AD DORDRECHT

Telefoon: (078) 639 36 66
e-mail: orgelzaken@kerkrentmeester.nl
Website: www.kerkrentmeester.nl

Orgeladviseurs die aan de COZ zijn gelieerd:

A. Bergwerff: Tel. (088) 00 66 200
e-mail: info@aatbergwerff.org

P.R. van Dijk: Tel. (030) 273 18 15
e-mail: peter@orgeladvies.nl

T.A. Jellema: Tel. (058) 215 22 92
e-mail: jellematheo@hotmail.com

C.T. van der Poel: Tel. (035) 683 67 40
e-mail: ctvanderpoel@kpnmail.nl

J.J. Steensma: Tel. (06) 34 77 26 93
e-mail: jaapjan@orgeladvies.nl

A.S. Tuinstra: Tel. (050) 549 03 37
e-mail: stuinstra@nnoa.nl

H. de Vries: Tel. (06) 18 37 54 69
e-mail: info@henkdevries.info

Bestuursleden van de COZ

C.B.E Blijdorp: Tel. (0343) 51 15 15
e-mail: blijdorpcbe@gmail.com

J.P. Karstens: Tel. (071) 521 20 87
e-mail: jpk@hetnet.nl

J.C. de Haan: Tel. (070) 368 90 47
e-mail: info@jeroendehaan.net

D. Sanderman: Tel. (0548) 51 69 55
e-mail: info@dicksanderman.nl

M.J. Schuurman Tel. (0525) 63 08 28
e-mail: dsschuurman@hervormdoldebroek.nl

Prof. Ir. M.J.L. Tiernego: Tel. (076) 541 03 57
e-mail: m.tiernego@planet.nl

M. Verwijs (namens de KVOK): Tel. (0180) 42 33 47
e-mail: mverwijs@kpnmail.nl

Dr. J.D. Th. Wassenaar (voorzitter): Tel. (0548) 65 56 35
e-mail: Dr.J.D.Th.Wassenaar@hetnet.nl

N.J.M. de Jong (ambtelijk secretaris): Tel. (078) 639 36 63
e-mail: orgelzaken@kerkrentmeester.nl

Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer (VKB)

Bezoekadres:
Vrieseweg 82
3311 NX Dordrecht

Correspondentieadres:
Postbus 176
3300 AD DORDRECHT
Telefoon: (078) 639 36 66
e-mail: info@kerkrentmeester.nl
Website: www.kerkrentmeester.nl

Vereniging van Orgelbouwers in Nederland (VON)

VON Secretariaat
Postbus 100,
2100 AC Heemstede
e-mail: jurrius@cbm.nl
Website: www.orgelbouwers.nl

College van Orgeladviseurs Nederland (CvON)

e-mail: info@cvon.nl
Website: www.cvon.nl

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE)

Bezoekadres:
Smallepad 5
3811 MG Amersfoort

Correspondentieadres:
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort

InfoDesk:
e-mail: info@cultureelerfgoed.nl
Website: www.cultureelerfgoed.nl

Dienstenorganisatie van de Protestantse Kerk in Nederland

Bezoekadres:
Joseph Haydnlaan 2a
3533 AE Utrecht
Telefoon: (030) 880 18 80
e-mail: servicedesk@pkn.nl
Website: www.protestantsekerk.nl

Classicale Colleges voor de Behandeling van Beheerszaken

CCBB Groningen / Drenthe
afdeling Back Office Kerk en Werk
Postbus 8504
3503 RM Utrecht
E: cbb-groningen-drenthe@protestantsekerk.nl
T: 06 1517936, Dieuwke Jonker-van der Schaaf, secretaris

CCBB Fryslân (Friesland)
afdeling Back Office Kerk en Werk
Postbus 8504
3503 RM Utrecht
E: cbb-friesland@protestantsekerk.nl
T: 06 15179362, Dieuwke Jonker-van der Schaaf, secretaris

CCBB Overijssel / Flevoland
afdeling Back Office Kerk en Werk
Postbus 8504
3503 RM Utrecht
E: cbb-overijssel-flevoland@protestantsekerk.nl
T: 06 15179362, Dieuwke Jonker-van der Schaaf, secretaris

CCBB Gelderland,
afdeling Back Office Kerk en Werk
Postbus 8504
3503 RM UTRECHT
E: cbb-gelderland@protestantsekerk.nl
T: (030) 880 1440, Edo Kerkkamp, secretaris
T: (030) 880 1426, Dicky Haze, secretaris

CCBB Utrecht
afdeling Back Office Kerk en Werk
Postbus 8504
3503 RM UTRECHT
E: ccb-utrecht@protestantsekerk.nl
T: (030) 880 1440, Edo Kerkkamp, secretaris
T: (030) 880 1426, Dicky Haze, secretaris

CCBB Noord-Holland
afdeling Back Office Kerk en Werk
Postbus 8504
3503 RM UTRECHT
E: ccb-noord-holland@protestantsekerk.nl
T: (030) 880 1440, Edo Kerkkamp, secretaris
T: (030) 880 1426, Dicky Haze, secretaris

CCBB Zuid-Holland
afdeling Back Office Kerk en Werk
Postbus 8504
3503 RM Utrecht
E: ccb-zuid-holland@protestantsekerk.nl
T: (030) 880 1440, Edo Kerkkamp, secretaris
T: (030) 880 1426, Dicky Haze, secretaris

CCBB Delta
afdeling Back Office Kerk en Werk
Postbus 8504
3503 RM UTRECHT
E: ccb-delta@protestantsekerk.nl
T: (030) 880 1440, Edo Kerkkamp, secretaris
T: (030) 880 1426, Dicky Haze, secretaris

CCBB Noord-Brabant / Limburg
afdeling Back Office Kerk en Werk
Postbus 8504
3503 RM UTRECHT
E: ccb-noord-brabant-limburg@protestantsekerk.nl
T: (030) 880 1440, Edo Kerkkamp, secretaris
T: (030) 880 1426, Dicky Haze, secretaris

Bijlage 1

Relevante aspecten bij vervolgstappen met orgeladviseur

Bij de opdrachtverstrekking aan een orgeladviseur is het van belang dat er een door de opdrachtgever goedgekeurde offerte van de adviseur aan ten grondslag ligt.

Projectplannen/restauratieplannen zijn divers van aard; gaat het om een monumentaal orgel of niet? Gaat het over nieuwbouw of over de aanschaf en plaatsing van een bestaand instrument? Gaat het om planvorming of om begeleiding bij de uitvoering? Zonder compleet te zijn, geeft de onderstaande opsomming zicht op aspecten die aan de orde kunnen komen bij een orgelproject.

Bij het opstellen van projectplannen/restauratieplannen komen onder meer de volgende aspecten aan de orde.

1.. Bij een bestaand orgel:

- Het maken van een globale beschrijving van de historie van het orgel en het geven van een beknopte stilistische typering van het instrument.
- Het vermelden van de dispositie en van andere gegevens die van belang zijn.
- Het beschrijven van de toestand waarin het orgel zich ten tijde van het onderzoek bevindt, waarbij de volgende aspecten voor zover van toepassing in kwalitatieve zin worden vermeld:
  - kas
  - windwerk
  - regeerwerk
  - pijpwerk
  - klimaatregeling
- Het formuleren van aanbevelingen met betrekking tot reparatie, restauratie, wijzigingen, sloop, enz.
- Het opstellen van een globale kostenraming.

2.. Bij de aanschaf van een nieuw orgel:

- Het globaal omschrijven van de ruimte waarin het orgel zal worden geplaatst, waarbij de volgende aspecten nader worden vermeld:
  - grootte en vorm van de ruimte
  - aantal zitplaatsen
  - akoestische eigenschappen
  - klimaatregeling
- Het adviseren over de situering in de ruimte, rekening houdend met:
  - bouwkundige mogelijkheden
  - kerkmuzikale praktijk
  - financiële aspecten
- Het formuleren van aanbevelingen met betrekking tot de structuur en de grootte van het orgel.
- Het opstellen van een globale kostenraming.

3.. Bij de aanschaf en/of het verplaatsen van een bestaand orgel:

- Het verrichten van de in de punten 1 en 2 genoemde werkzaamheden voor zover van toepassing en mogelijk.

Akoestisch advies

Een bijzondere vorm van een (specialistisch) advies is een akoestisch advies. Bij een akoestisch advies denken we onder meer aan de volgende aspecten.

1.. Bij een bestaande ruimte:

- Het bezoeken van de betreffende ruimte en vaststellen van de belangrijkste maten.
- Het opstellen van een globale beschrijving van de ruimte.
- Het doen van geluidsmetingen met betrekking tot de akoestische omstandigheden van de ruimte.
- Desgewenst het bepalen van het akoestisch vermogen van het orgel.
- Het omrekenen van de meetresultaten in de lege ruimte naar het te verwachten resultaat in de vol bezette ruimte.
- Het verwerken van de meet- en rekenresultaten in een overzichtelijke rapportage, waarbij de volgende aspecten worden vermeld:
  - globale berekening van de nagalmtijd
  - verdeling van het geluid in de ruimte
  - geschiktheid van de ruimte voor kerkmuziek
  - verstaanbaarheid gesproken woord
  - eventuele bijzondere aspecten
- Het formuleren van aanbevelingen met betrekking tot mogelijke verbeteringen rekening houdend met de bouwkundige en constructieve consequenties.

2.. Bij een nieuw te bouwen ruimte:

- Het kennisnemen van het door derden gemaakte ontwerp.
- Het opstellen van een globale beschrijving van de ontworpen ruimte.
- Het globaal berekenen van de te verwachten akoestische omstandigheden van de ruimte, zowel leeg als vol bezet.
- het verwerken van de meet- en rekenresultaten in een overzichtelijke rapportage, waarbij de volgende aspecten worden vermeld:
  - globale berekening van de nagalmtijd
  - verdeling van het geluid in de ruimte
  - geschiktheid van de ruimte voor kerkmuziek
  - verstaanbaarheid gesproken woord
  - eventuele bijzondere aspecten.
- het formuleren van aanbevelingen met betrekking tot mogelijke verbeteringen en daartoe nodige wijzigingen van het ontwerp.

Begeleiding door orgeladviseur

Na het opstellen van de plannen zult u ook bij het uitvoeren van uw orgelproject behoefte hebben aan een adviseur die u tijdens de werkzaamheden met raad en daad terzijde staat.

De begeleiding door de orgeladviseur zal in alle fasen van het project een aantal werkzaamheden betreffen.

1.. Voorbereidingsfase

- Het verzamelen van gegevens en het verrichten van uitgebreidere (historische) studies, waaronder ook het uitvoeren van metingen (in samenwerking met orgelmakers), het inventariseren van het pijpwerk en het rapporteren hierover.
- Het beoordelen van aanbiedingen van orgelmakers.
- Het verwerken van wijzigingen ten gevolge van door de opdrachtgever gewenste veranderingen of bezuinigingen in een reeds goedgekeurde fase.
- Het verlenen van medewerking aan voorlichting en inspraak.
- Het bezoeken van orgels, waar dan ook opgesteld, al dan niet samen met (vertegenwoordigers van) de opdrachtgever.
- Het in overleg met de opdrachtgever opstellen van een werkplan.
- Het opstellen van een verslag in de vorm van een besluitenlijst naar aanleiding van alle te voeren besprekingen met de opdrachtgever.

Ter zake van een bestaand orgel:

- Het zonodig verrichten van nader historisch onderzoek.
- Het nader vaststellen van aard en omvang van aan het orgel uit te voeren werkzaamheden.

Ter zake van een nieuw te bouwen orgel:

- Het na overleg met de opdrachtgever maken van een voorstel tot een ontwerp voor een orgel.
- Werkzaamheden ten gevolge van zaken, die tevoren niet konden worden voorzien.
- Werkzaamheden ten gevolge van het niet nakomen van de contractuele verplichtingen door de orgelmaker en de eventueel daaruit voortvloeiende geschillen en procedures.
- Het maken van een bestek als basis van aan te vragen offerten.
- Het aanvragen van offerte bij meerdere orgelmakers, die naar het oordeel van de adviseur en de opdrachtgever voor het verrichten van de uit te voeren werkzaamheden in aanmerking komen.
- Het beoordelen van de ontvangen offertes en het uitbrengen van een gunningsadvies.
- Het adviseren van de opdrachtgever inzake het aangaan van het contract met de orgelmaker.

2.. Uitvoeringsfase

- Het vooraf bespreken en controleren van het door de orgelmaker opgestelde werkplan.

- Het voeren van het nodige overleg met de opdrachtgever en de orgelmaker over de uitvoering van het werk.
- Het opstellen van de nodige besluitenlijsten zoals eerder genoemd.
- Het houden van toezicht op de voortgang en de kwaliteit van de werkzaamheden.
- Het controleren van de rekeningen van de orgelmaker en het uitbrengen van een betalingsadvies.

3.. Eindfase

Nadat de werkzaamheden van de orgelbouwer zijn gereedgekomen, wordt het orgel door de adviseur aan een eindkeuring onderworpen. Bij een rijksmonument gebeurt dit conform de vereisten vanuit de RCE. Het resultaat van de eindkeuring wordt vastgelegd in een eindkeuringsrapport dat door de opdrachtgever en (in ieder geval bij monumenten) de orgelmaker mede wordt ondertekend.

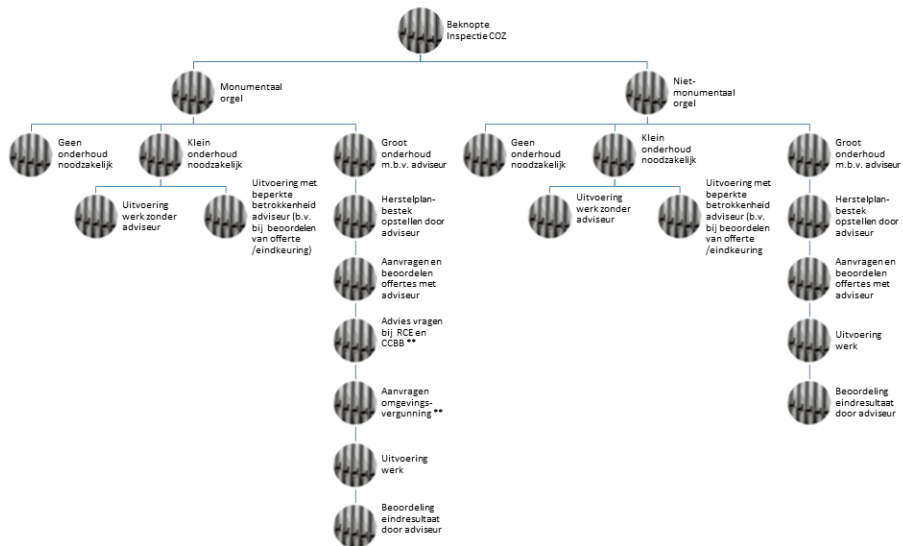
Begeleiding bij uitvoering akoestisch advies

Evenals bij een orgelbouwproject bestaat bij een akoestisch advies de mogelijkheid van begeleiding bij de uitvoering. De werkzaamheden daarbij kunnen onder andere zijn:

- Bij een voorgenomen overplaatsing van een orgel naar een andere ruimte: het meten van het akoestisch vermogen van het orgel in de bestaande ruimte en het berekenen van het te verwachten geluidsniveau in de nieuwe ruimte.
- Het adviseren over de vormgeving en indeling van de ruimte.
- Het in voorkomende gevallen signaleren van consequenties met betrekking tot bouwkundige- en constructieve aspecten en klimaat-installaties.
- Het doen van aanbevelingen met betrekking tot geluidsisolatie tussen ruimten.
- Het formuleren van gedetailleerde aanbevelingen met betrekking tot de keuze van (af)bouwmaterialen en zo nodig de vormgeving daarvan.
- Het na uitvoering beoordelen van het eindresultaat.

Bijlage 2

Stroomschema orgeladvies

**Deze stappen kunnen ook op een ander (eerder) moment worden uitgevoerd.

